

Gazdag Ferenc

A világ francia szemmel

Már több mint egy évtizede teszi közzé az egyik közismert francia kutatóintézet, az Institut de Relations Internationales et Stratégiques (IRIS) évi kötetét a nemzetközi helyzetről. Az intézet igazgatója, Pascal Bonifac kissé rezignáltan jegyzi meg a bevezetőben, hogy évek hosszú sora óta kénytelenek pesszimista képet festeni a világról: „2001. szeptember 11. óta az oslói folyamat szétmállott, az izraeli–palesztin konfliktus kiújult, aztán jöttek a háborúk Afganisztánban és Irakban, majd az Irán elleni támadás ismétlődő felmerülése, valamint egy civilizációs sok növekvő valószínűsége mind-mind a negatív percepciót erősítik.” De hosszú évek óta most egy optimizmusra okot adó fejleményt is regisztrálhatunk, írja, az arab tavaszt, illetve ahogy sokan nevezni szeretik: az arab forradalmakat. Ennek megfelelően a világpanoráma első témája is az arab világon átrobogó változáshullám (*Bonifac, P.: L'ai vécu un printemps fabuleux en hiver*). A Tunéziában 2011 januárjában kezdődött, majd Egyiptomban, Jemenben, Líbiában és Szíriában folytatódó politikai változások elemzése során Bonifac mindenekelőtt a közkeletű tévedések és analógiák elkerülését tartja fontosnak. Például az egyik országról a másikra átcsapó forradalmi hullám formailag hasonlít a kommunista országok gyors egymásutánban bekövetkező összeomlásához, de a dominóeffektus analógia itt véget is ér. A hajdani szocialista országok belső legitimitáshiánya ugyanis értelmezhetetlen az észak-afrikai térség államaiban, amelyek egymástól nagyon eltérő társadalmi-gazdasági pozícióban, s

helyenként széles társadalmi bázison működnek. Másrészt pedig a demokrácia terjedése feletti örömet, amely végigsöpört a fejlett országokon, nem nagyon lehet az arab megmozdulásokkal kapcsolatban említeni: az elemzések túlnyomó többsége ugyanis azonnal utal arra az aggasztó lehetőségre, amely mindegyik társadalmi változással kapcsolatban felvethető, nevezetesen, hogy vajon a szabad politikai akaratnyilvánítás nem torkollik-e ismét diktatúrába, ha a választásokon a radikalizálódó iszlamista pártok kerülnek hatalomra? Mind a tunéziai Ennahda, mind az egyiptomi Muzulmán Testvérek esetében ez a lehetőség nyitva áll. További veszély, ha a politikai iszlámnak a nyugati politikusok ugyanazt a pozíciót tulajdonítják, mint amit a kommunizmus töltött be a hidegháború idején. Egy ilyen megközelítés ugyan alkalmas lehet ideig-óráig a nyugati államok katonai költségvetésének permanens lejtmenetét megállítani, de első látásra is nyilvánvaló, hogy bármely terrorszervezet katonai képességeit egyszerűen nevétséges a hajdani szovjet katonai képességekkel párhuzamba állítani. A változások további figyelemmel követése és a folyamatok gondos elemzésének folytatása szükséges ahhoz, hogy az arab tavasz tényleges geostratégiai jelentőségét meg tudjuk ítélni – summáz P. Bonifac.

Az évkönyv a továbbiakban a már eddig alkalmazott kettős metszetekben (a kihívások szakterületei és földrajzi dimenziói) tekinti át a 2011-es év nemzetközi mozgásait. A kihívás oldalon öt nagy területet vizsgál és mutat be: a nemzetközi gazdaság

kihívásait (Matelly, S.: 2012. *L'année de tous les défis pour l'économie*), a nyugati államok katonai költségvetéseinek és haditechnikai fejlesztéseinek kapcsolatát a gazdasági válság romló feltételei között (Maulny, J-P.: *Les occidentaux a l'épreuve des crises*), az energiabiztonság és a környezet megóvásának törekény kapcsolatrendszerét, illetve az ebből fakadó kihívásokat (Lacarrière, S.: 2011: *entre avancée laborieuses et défis majeurs a relever*), a nemzetközi terrorizmus és a nemzetközi bűnözés elleni erőfeszítéseket, valamint a 2010 folyamán közel megduplázódott polgári fellépés okainak vizsgálatát (Bertho, A.: *De la colere au soulèvement*).

A földrajzi metszetek oldalán Európa esetében a kérdés az, hogy az EU integrációs fejlődése nem torkollik-e a dezintegráció rémálmába? (Liberti, F.: *L'Union européenne vers la désintégration? Comment le reve européen pourrait tourner au cauchemar?*) Az USA esetében az elemzés a lehetséges vezetőváltás eshetőségeit taglalja (Lepri, Ch.: *Amérique du Nord: 2011, année charnière.*) A további bemutatások Dél-Amerikát, a Közel-Keletet, a szubszaharai Afrikát, Ázsiát és Óceániát, valamint a posztszovjet világot érintik. Ez utóbbi kapcsán a szerzők úgy látják, hogy két évtizeddel a Szovjetunió szétesése után Oroszország ismét választút előtt áll. Bár nagyon kevés érvelést lehet találni arra, hogy ne folytatódjék ismét változó szereposztással a Putyin–Medvegyev „tandem”, mégis érzékeltetni kell, hogy a két politikusnak a szabadságjogok, a civil társadalom szerepe, az államnak a gazdaságban betöltött szerepe, vagy épp a Nyugathoz való viszony tekintetében korántsem azonos a víziója. A konkrét kérdések közül az elemzés külön figyelmet szentel a hadsereg reformjának, amelynek kívánatos irányáról két évtizede folyamatos vita folyik. A dön-

tést minden jel szerint a geopolitikai elmozdulások határolták be: ha közvetlen kihívás nem éri Oroszországot a Nyugat részéről, illetve ha a Kínával való kapcsolatok a normalizálódás felé mozognak, úgy Moszkvának középtávon nem kell tartania egy nagyobb konfliktustól. Így aztán marad figyelem és energia a közvetlen kihívásokra (Közép-Ázsia és a Kaukázus iszlamista terroristái) és a globális ügyekre. Az orosz hadseregreform tehát – írják a szerzők – az első civil orosz védelmi miniszter, Anatolij Szerdjukov koncepciója szerint a tömeghadsereg meghaladását, s helyette egy összetettebb, mobil, jobban felfegyverzett és külső műveletekre kiképzett fegyveres erők vízióját fogja követni. A partnerek és riválisok figyelmét elsősorban az keltette fel, hogy a 2020-ig terjedő időszakban az orosz fegyveres erők modernizációjára Moszkva 474 milliárd eurót szeretne fordítani, amely a jelenlegi kiadások közel négyszeres növelését jelentik. (Delcour, L. – Dubien, A. – Migault. Ph.: *Vingt ans apres l'effondrement de l'URSS.*)

Természetesen, mint minden hasonló jellegű kiadványban, az olvasó megpróbálja azonosítani a vizsgálatok nemzeti látószöveit is. A tartalomjegyzékben ugyan nem, de a tanulmányok közé beékelte magyarázatokban jól azonosíthatók a francia szempontok. Nézzünk néhányat!

1. Franciaország továbbra is az egyik motorja az európai integrációnak, vagy az izolálódás felé tart az EU-n belül? – teszi fel a kérdést Fabio Liberti. (102. o.) Sarkozy elnök vezetésével ugyanis Párizsnak több koccanása is volt Brüsszellel 2010 és 2011 folyamán. A leglátványosabb kétségkívül a romániai cigányok kiutasítása volt, de a tagállamok körében hasonló megrökönyödést keltett a 2010 novemberében megkötött angol–francia védelmi megállapodás is. Elemzők szerint a megállapodás egyik

következménye volt Németország távolmaradása a két szerződő állam líbiai intervenciók műveleteitől. A Londonhoz való közeledés ugyan hozott külpolitikai sikereket Sarkozy számára, de a kapcsolatok befagyasztása az euró gyakorlati gazdájaként számon tartott Berlinnel komoly gondokat okozhat Párizs számára az EU 2013–2020-as költségvetésének közelgő tárgyalásain.

Az arab tavasz kapcsán tanúsított uniós politika kettőssége ismét csak közvetlenül kapcsolható a francia politikához. Egyik oldalon az EU ugyanis a demokratizálódás elkötelezett hívének mutatkozik, másik oldalon viszont komoly félelmei vannak nemcsak az iszlamista erők térnyerésétől, hanem a migrációs folyamatok ellenőrizhetlenné válásától is. A diktatórikus rendszerek ugyanis kellő hatékonysággal őrzik határaikat, bukásuk után viszont az EU külső határainak ellenőrzése okoz növekvő gondokat. És mellette növekvő költségeket is. Franciaország az EU mediterrán politikájának egyik kulcsországa, de ahogy az EU, úgy Párizs sem képes ezen ellentmondások feloldására.

2. A francia diplomácia szeretné Kínát a saját ambícióihoz megnyerni. A korábbi vitákat látványosan temette el Sarkozy látogatása a sanghaji világkiállításon. Még ugyanazon évben fogadták Franciaországban a kínai államelnököt, Hu Csin-taót. A francia remények mindenekelőtt a Pekinggel kötendő „nagy szerződések” körül forogtak, amelyek összértéke végül is meghaladta a 20 milliárd dollárt. Megállapodtak a kereskedelmi forgalom 2015-ig történő megduplázásáról is. A kétségkívül látványos eredmények mögött azonban a valódi probléma megmaradt: hogyan kezelje Franciaország a Kínával való kereskedelemben folyton növekvő deficitet, a piacnyitások aszimmetriáját, a technológi-

atranszfer egyoldalúságát. Peking a francia lépéskényszert a nemzetközi pénzügyi rendszer megreformálásának kikényszerítéséhez, valamint a dollár hegemoniájának enyhítéséhez, áttételesen pedig a saját nemzetközi pozícióinak erősítéséhez kívánja használni. És itt Franciaországnak nincs nagyon módja az emberi jogok kínai helyzetének firtatására sem.

3. Végül az Irán oldaláról érkező fenyegetés értelmezése. A NATO 2011. novemberi csúcstalálkozója után a francia elnök nyíltan nevesítette Iránt mint az új rakétavédelmi rendszer elfogadásának egyik okát. Az Európában telepítendő új rendszer igenlése viszont radikális változást jelent a francia védelmi koncepcióban. Eredetileg ugyanis a francia stratégia az elrettentésre támaszkodott, amelyet messzemenően hatékonyabbnak ítélt, mint bármilyen elfogó rendszert. Most meg kiderült, hogy az elrettentés nem jelent kielégítő védelmet egy másik ország rakétái ellenében. Azaz Sarkozy újabb lényeges pontban tért el a gaulleista–mitterrandi tradícióktól. És újfent Washington javára.

Az évkönyv – mint a korábbi kötetek is – minden országról azonos felosztást alkalmazva közöl adatokat (demográfia, gazdaság, kereskedelem, társadalom, védelem), amelyek döntően az érintett ország statisztikai hivatalaitól, illetve a nemzetközi szervezetektől származnak. Bázisévként 2009-et használták, s az adatok a 2010-es és 2011-es állapotokat tükrözik. A kronológia a 2010 júliusa és 2011 júliusa közötti eseményeket tartalmazza. Az évkönyvet fejezetenként válogatott bibliográfia egészíti ki.

(L'Année stratégique 2012. Analyse des enjeux internationaux. Sous la direction Pascal Bonifac. Paris, 2011, Armand Colin, 531 o.) ■